

تبیین روابط میان کیفیت حسابداری و کارایی عملیاتی شرکت با در نظر گرفتن معیار تخصص حسابداری در صنعت و حق الزحمه حسابداری

فرزانه پورطاهر اقدم

دانشجوی دکتری رشته حسابداری، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
farzaneh.pourtaher@gmail.com

هاشم نیکومرام

استاد تمام دانشگاه، گروه حسابداری و مدیریت، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
nikoomaram@srbiau.ac.ir

فریدون رهنما رودپشتی

استاد تمام دانشگاه، گروه حسابداری و مدیریت، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
roodposhti.rahnama@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۵

چکیده

مطالعه حاضر به تبیین روابط میان کیفیت حسابداری و کارایی عملیاتی شرکت با در نظر گرفتن معیار تخصص حسابداری در صنعت و حق الزحمه حسابداری برای ۱۰۸ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار طی بازه زمانی ۱۳۹۰ لغایت ۱۳۹۹ و با بکارگیری مدل پانل ایستا می‌پردازد. طبق نتایج تخمین مدل؛ زیر بخشهای ویژگی‌های کیفیت حسابداری شامل؛ تخصص حسابداری در صنعت و حق الزحمه حسابداری بر کارایی عملیاتی شرکت‌های بورسی معنی‌دار می‌باشند، عبارتی در صورتی که تخصص حسابداری یک واحد افزایش یابد، کارایی عملیاتی شرکت‌ها ۳۵ واحد افزایش می‌یابد و اگر حق الزحمه حسابداری بعنوان شاخص کیفیت حسابداری یک واحد افزایش یابد، کارایی عملیاتی شرکت‌ها ۲ واحد افزایش می‌یابد. با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان پیش‌بینی کرد، مؤسسات حسابداری با اندازه بزرگ تر (مانند سازمان حسابداری) نسبت به سایر مؤسسات، باعث افزایش قابلیت اتکای اقلام تعهدی واحدهای تجاری می‌شوند. بنابراین می‌توان به مجامع عمومی شرکت‌ها توصیه کرد که از مؤسسات حسابداری بزرگتر برای حسابداری شرکت خود استفاده کرده پیشنهاد می‌شود، در انتخاب مؤسسات حسابداری معتمد به شرکت‌هایی که از اندازه بزرگ تری برخوردارند، توجه بیشتری بکنند. همچنین سرمایه‌گذاران باید در تصمیم‌گیری‌های خود در خرید سهام شرکت‌ها، به اندازه مؤسسات حسابداری که شرکت را مورد حسابداری قرار می‌دهند نیز توجه نمایند.

واژه‌های کلیدی: کیفیت حسابداری، ویژگی‌های حسابداری، کمیته حسابداری، کارایی عملیاتی شرکت، مدل پانل ایستا

۱- مقدمه

در نظارت فعالانه بر فرآیند گزارشگری مالی و پایش ارتباط بین مدیریت واحد تجاری و حسابرس مستقل، نقش کمیته حسابرسی تأکید بر افزایش اثربخشی حسابرسی و کارایی شرکت‌ها است (احمد جاوید و لطیف، ۴، ۲۰۲۰). دستورالعمل‌های مناسب حسابرسی و نیروی کار حرفه‌ای، باصلاحیت و مجرب در کمیته حسابرسی، پیش شرط لازم برای رسیدن به کیفیت مطلوب در حسابرسی مستقل است (بنعلی و لسیچ، ۵، ۲۰۱۲). به طور ویژه، می‌توان فرض کرد که مشخصات خاص کمیته حسابرسی یعنی استقلال و سابقه تشکیل کمیته حسابرسی و خبرگی و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با افزایش کیفیت حسابرسی ارتباط دارد. پژوهش‌های گذشته نتیجه گرفته‌اند زمانی که کمیته‌های حسابرسی در حیطه نظارت خود اقدام کنند، می‌توانند نتایجی مرتبط با افزایش سطح کیفیت حسابرسی در برداشته باشد (عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۶). همچنین الزامات حاکمیت شرکتی، زمینه لازم برای تاثیرگذاری اعضای کمیته حسابرسی با تجربه را در کیفیت حسابرسی فراهم می‌کند (سولتان و همکاران، ۶، ۲۰۱۹). از طرفی یکی از مشکلات عمده بین سهامداران و مدیران شرکت‌های بزرگ بکارگیری حسابرسی است که میزان اطمینان سرمایه‌گذاران از انطباق صورت‌های مالی با اصول پذیرفته‌شده‌ی حسابداری را افزایش دهد (نارایاناسوامی و راغوناندان، ۷، ۲۰۱۹). یکی از ابعاد کیفیت حسابرسی که بین حسابرسان باکیفیت بالا و هم‌تایان خود باکیفیت پایین تفاوت ایجاد می‌کند، میزان تخصص شرکت حسابرسی در صنعت موردنظر است (احسان و بویان، ۸، ۲۰۱۱). دان و همکاران (۲۰۰۰) معتقدند حسابرسی‌سانی که در صنعت خاصی تخصص دارند، به دلیل داشتن توانایی بیشتر در شناسایی و برخورد با مشکلات ویژه‌ی صنعت صاحب‌کار می‌توانند حسابرسی را باکیفیت بالاتری انجام دهند، افزون بر این، هر چه موسسه‌ی حسابرسی تجربه‌ی بیشتری در صنعت صاحب‌کار کسب کند، به دلیل ایجاد شهرت، علاقه‌ی بیشتری به ارائه حسابرسی باکیفیت بالاتر پیدا می‌کند. موسسه‌ی حسابرسی با داشتن تخصص صنعتی قادر به حسابرسی سریع‌تر صورت‌های مالی صاحب‌کار است. با افزایش سرعت در انجام کار حسابرسی، هزینه‌های مرتبط نیز کاهش خواهد یافت و از طرفی با افزایش تخصص حسابرس اعتبار و کیفیت کار او نیز افزایش می‌یابد (واعظ و همکاران، ۱۳۹۵).

در طی دو دهه اخیر رسوایی‌های مالی شرکت‌ها، موجب رفتن انگشت اتهام به سمت حسابرسان و کیفیت حسابرسی شده است. در پاسخ به این اتفاقات، کیفیت حسابرسی به وسیله قانون‌گذاران در کشورهای پیشرو، مورد توجه جدی قرار گرفت. شورای گزارشگری مالی انگلستان از سال ۲۰۰۳، قانون ساربینز آکسلی در ایالات متحده از سال ۲۰۰۴، رهنمود شماره ۸ اتحادیه اروپا (۲۰۰۸)، هیئت پاسخگویی همگانی کانادا از سال ۲۰۰۳ و کمیسیون اوراق بهادار و سرمایه‌گذاری استرالیا ASIC وجود و ارتقای سیستم کنترل کیفیت مؤسسات حسابرسی را الزامی کردند (علوی و همکاران، ۱۳۹۴). کیفیت حسابرسی دارای چند بعد است، محققان به دنبال جانشین‌ها یا معیارهایی از کیفیت حسابرسی برای تعیین درون‌داده‌ها و نتایج کیفیت حسابرسی هستند. برخی از محققان از بروندادهای عینی به‌عنوان مبنایی برای ارزیابی کیفیت حسابرسی استفاده می‌کنند. برای مثال، وجود نرخ پایینی از دادخواهی در مؤسسه حسابرسی یا کسب رتبه خوبی از نظر جایگاه و اعتبار در بررسی هم‌پیشگان، آستانه‌ای برای تعیین کیفیت، در نظر گرفته می‌شوند (حساس یگانه و جعفری، ۱۳۸۶؛ حساس یگانه و غلامزاده، ۱۳۹۱). حسابرسی مستقل با کیفیت بالا یکی از مؤلفه‌های اصلی بازارهای سرمایه خوب است. شرکت‌هایی که اعتبار گزارشگری مالی بالایی دارند، احتمالاً وقتی از کیفیت حسابرسی نامناسب آن‌ها سؤال می‌شود، حسابرسان را تغییر می‌دهند تا از پیامدهای بازار سرمایه ناشی از گزارشگری مالی غیرقابل اعتماد جلوگیری کنند (هینس و همکاران، ۱، ۲۰۱۲). کیفیت یک حسابرسی به طور همزمان به چندین ویژگی شرکت حسابرسی مانند استقلال حسابرس، تجربه حسابرس و پاسخگویی حسابرس بستگی دارد (کائو و همکاران، ۲۰۲۱). تجربه کاری، توانایی حسابرس را در زمینه حسابرسی بهبود می‌بخشد. تجربه کاری حسابرس روی مقدار زمان و تعداد کارهایی که باید توسط حسابرس انجام شود تأثیر می‌گذارد و هر دوی این موارد تخصص حسابرس را در انجام حسابرسی افزایش می‌دهد. از طرفی شایستگی حرفه‌ای شامل کیفیت فردی، دانش عمومی و مهارت اختصاصی است. افزایش کیفیت فردی، دانش عمومی و مهارت اختصاصی باعث افزایش شایستگی حرفه‌ای و تخصص می‌شود و کیفیت بالاتری را به حسابرس ارزانی می‌کند (زحمتکش و رضازاده، ۳، ۲۰۱۷).

6- Sultana et al

7 Narayanaswamy & Raghunandan

8 - Ahsan and Bhuiyan

9 - Dunn et al

1- Hennes et al

2 . Kao

3 - Zahmatkesh and Rezazadeh

4 Ahmad Javeed and Latief

5 - Ben Ali and Lesage

عدم تقارن اطلاعاتی همراه بوده اند (گراسیا- بلندن، ۱، ۲۰۱۹، نیکولاس و همکاران، ۲، ۲۰۱۹).

بنابراین استفاده از حسابرسان متخصص در صنعت به جلوگیری از مدیریت سود کمک می کند. این یافته ها مؤید این نگرش است که حسابرسان با کسب تخصص در صنایع گوناگون به متمایزسازی محصول دست می یابند و توانایی ارائه حسابرسی با کیفیت تری را کسب می کنند. کیفیت بالاتر حسابرسی توسط متخصصین صنعت همچنین قابل انتساب به این حقیقت است که آن ها شدیداً در فناوری، تسهیلات فیزیکی، نیروی کار و سیستم های کنترل سازمانی سرمایه گذاری می کنند که متعاقباً آن ها را قادر می سازد تا قانون گذاری ها و نمایش های غیرواقعی را با سهولت بیشتری کشف کنند. توانایی آن ها در فراهم سازی حسابرسی های باکیفیت تر ناشی از تجربه آن ها در خدمت ترسانی به سایر مشتریان در همان صنعت و یادگیری و تشریح بهترین شیوه های عمل در بین صنعت است (راندال و همکاران، ۳، ۲۰۱۹). دوپاچ و سایمونیک (۱۹۸۰) بر این عقیده بودند که حسابرسی خدمتی است که باعث افزایش رضایت صاحبکار و برآورده کردن انتظارات آنان می شود. تجربه، دانش و تخصص حسابرسان بر تصمیم گیری وی و همچنین کیفیت حسابرسی تأثیر می گذارد. با افزایش پیچیدگی مبادلات تجاری، تغییرات در رویه ها و همچنین روش های حسابداری، حسابداران و موسسات حرفه ای و دانشگاهیان، در درک محتوای منابع صورت های مالی با مشکل مواجه می شوند، در اینگونه موارد حسابرسان متخصص در صنعت، می توانند در حل مشکلات و ارائه اطلاعات صحیح، نقشی مهم داشته باشند. از طرفی، میزان تجربه بالای حسابرسان در ارتباط با صاحبکاران و همچنین تخصص در صنعت، شرایط کاهش قصور حسابرسان و جلوگیری از اشتباهات حسابرسی را فراهم می کند. با افزایش تخصص حسابرسان و پیشرفت حرفه ای آنان، حسابرسان دارای توانایی بیشتری در جمع آوری شواهد بوده و قضاوت مناسب تری خواهند داشت. بنابراین تقاضا برای حسابرسان متخصص افزایش می یابد (اچ یانگ و شو لی، ۵، ۲۰۱۲). همچنین، حسابرسان به این دلیل به دنبال کسب تخصص در رسیدگی به شرکت های فعال در صنعت خاص هستند که می توانند از این طریق بین خود و سایر حسابرسان نوعی تمایز به وجود آورند. وجود این تمایز، به حسابرسان امکان می دهد که به جای برخورداری از قیمت کمتر برای انجام حسابرسی برای جلب نظر مجامع عمومی صاحبان سهام به خود، از دو گزینه قیمت کمتر و کیفیت خدمات بالاتر (کیفیت افشا بهتر) بهره مند

بررسی مبانی بیان شده در ادبیات تحقیق نشان می دهد که در تحقیقات مرتبط با کیفیت حسابرسی، برخی بر محصول و نتیجه کار حسابرسی، برخی بر فرایند حسابرسی و بعضی نیز به تلقی و برداشت استفاده کنندگان از خدمات حسابرسی تأکید نموده اند و در تحقیقات گوناگون نیز تعدادی از عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی مورد بررسی قرار گرفته یا بخش هایی از کیفیت حسابرسی را مورد توجه قرار داده اند. به عبارت دیگر، تاکنون مدل جامع و یکپارچه ای برای کیفیت حسابرسی و عوامل مؤثر بر کارایی عملیاتی شرکت تدوین نشده است (مشایخی و همکاران، ۱۳۹۲). بر اساس مطالب ذکر شده کیفیت حسابرسی می تواند بر مبنای ویژگی های محیطی و شرایط مهم کاری که با آن ها درگیر است، بیان گردد. بنابراین مسئله اصلی در این پژوهش پاسخگویی به ارائه الگو برای تبیین روابط میان کیفیت حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت است که بدان پرداخته می شود. همچنین در ادامه ساختار مقاله به اینصورت تنظیم شده است که در بخش دوم مبانی نظری شامل تئوری های مطرح و نتایج مطالعات تجربی صورت گرفته در ارتباط با موضوع ارائه شده است. در بخش سوم مدل، روش تحقیق و آزمون های مورد استفاده بیان شده است. بخش چهارم نیز به نتایج آزمون ها و برآورد مدل اختصاص یافته است. در بخش پنجم خلاصه و نتیجه گیری ارائه می گردد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بررسی دیدگاه ها در خصوص تخصص حسابرسان در صنعت و کارایی عملیاتی شرکت ها:

تخصص حسابرسان در صنعت به عنوان یکی از شاخص های کیفیت حسابرسی و افزایش کارایی عملیاتی شرکت ها در نظر گرفته می شود. از چشم انداز تجربی، حسابرسان متخصص در صنعت به منظور حفظ اعتبار حرفه، شهرت حرفه ای خود و پرهیز از دعاوی قضایی احتمالی، نقشی محدودکننده را در سطح ارقام تعهدی اختیاری ایفا می کنند. به موازات اینکه سطح تخصص حسابرسان در صنعت مورد نظر بیشتر می شود، اندوخته دانش تخصصی آن ها نیز افزایش می یابد و انتظار می رود که نسبت به سایر حسابرسان غیرمتخصص، دقت بیشتری در شناخت گزارشگری متقلبانه داشته باشند (حاجی ها و همکاران، ۱۳۹۱). پژوهش های پیشین نشان می دهند که شرکت های صاحبکار دارای حسابرسان متخصص در صنعت با کیفیت بالاتر گزارشگری مالی از طریق کاهش سطح ارقام تعهدی اختیاری یا

4 Dopuch & Simunic

5 H. Yang and Xu Li

1. Gracia-Blenden

2. Nicholas et al

3. Randall et al

بیشترین سهم پرتفوی، نشان‌دهنده صنایعی هستند که مؤسسات حسابرسی دانش پایه‌ای معناداری را در ارتباط با آن صنایع ایجاد کرده‌اند و سهم بزرگ پرتفوی، نشان‌دهنده این است که سرمایه‌گذاری معناداری توسط مؤسسات حسابرسی در توسعه فناوری‌های حسابرسی مربوط به آن صنعت صورت گرفته است. با بکارگیری این رویکرد، احتمالاً مؤسسات بیشترین منابع را برای توسعه دانش خاص صنعت اختصاص داده‌اند، حتی اگر آن‌ها سهم عمده بازار را در آن صنعت در اختیار نداشته باشند. رویکرد سهم پرتفوی برخلاف رویکرد سهم بازار، مزیت نسبی بر سایر حسابرسان را در تعیین تخصص صنعت حسابرسان دخالت نمی‌دهد. به طور خلاصه رویکردهای فوق در قالب معیارهای زیر نمایان می‌شوند، اما باید توجه داشت که این معیارها اغلب انواع مختلفی از رویکرد سهم بازار می‌باشد، بر اساس این فرض که تخصص صنعت از طریق شهرت در محیط‌های مشابه حاصل می‌شود و حجم وسیع (تعداد زیاد) مؤسسات تجاری در صنعت نشان‌دهنده تخصص صنعت می‌باشند. با این وجود، سهم بازار به عنوان معیاری از تخصص دارای چندین محدودیت می‌باشد. برای مثال مشخص نیست که فواید متخصص شدن در صنعت از حسابرسی تعداد زیادی از مشتریان بدست می‌آید یا از تعداد کمی از مشتریان بزرگ، برای خاطر نشان ساختن این کمبودها، ما از شاخص موجود در ادبیات در رابطه با این موضوع بهره می‌گیریم. این معیارها شامل سهم مستمر بازار و متغیرهای مجازی که نشان‌دهنده سهمی عمده در بازار/ تسلط صنعت ۷ می‌شود (بالسام و همکاران، ۲۰۰۳).

بررسی دیدگاه‌ها در خصوص حق الزحمه‌ی حسابرسی و

کارایی عملیاتی شرکت‌ها

تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران دارای ریسک بالاتر، حسابرسان با کیفیت تر را انتخاب می‌کنند (داتار و همکاران^۸، ۱۹۹۱) و مشخص است که شرکت‌های حسابرسی حق الزحمه‌ی حسابرسی بالاتر را به دلیل بالاتر بودن ریسک ارباب رجوعان مطالبه می‌نمایند (فلتهام و همکاران^۹، ۱۹۹۱). مطالعات تجربی متعددی از رابطه‌ی میان ریسک ارباب رجوع بالاتر (کمتر)، تلاش حسابرسان بیشتر (کمتر) و حق الزحمه‌ی حسابرسی بالاتر (کمتر) حمایت کردند (اوکینی و همکاران^{۱۰}، ۱۹۹۴، پرات و استیک^{۱۱}، ۱۹۹۴؛ سیمونیک و استین^{۱۲}،

شوند (کیمبرلی و بریان^۱، ۲۰۰۴). تحقیقات بسیاری در مورد تقاضا برای حسابرسی‌های با کیفیت متفاوت در ادبیات پیرامون انعقاد قراردادهای نمایندگی وجود دارد. استدلالی که در این خصوص مطرح می‌شود این است که هنگامی که هزینه‌های نمایندگی افزایش می‌یابد، تقاضا برای حسابرسی‌های با کیفیت بالا افزایش می‌یابد. این امر یا به طور داوطلبانه توسط مدیران به عنوان یک مکانیزم رابط صورت می‌گیرد یا از بیرون به صورت یک ساز و کار کنترلی توسط سهامداران و یا اعتباردهندگان تحمیل می‌شود (واتز و زیمرمن^۲، ۱۹۸۶). بدون شک، تخصص صنعت بر ماهیت تجربه و کار حسابرسی و دستیابی به مهارت تأثیر می‌گذارد و ممکن است برای متخصصان انفرادی شرایطی را فراهم نماید تا بهتر مسائل و موضوعات پیرامون خاص صنعت را شناسایی و مورد توجه قرار دهند (سولومون و شیلد^۳، ۱۹۹۵). همچنین، با افزایش تخصص در صنعت در سطح انفرادی، تخصص صنعت در سطح مؤسسه نیز افزایش می‌یابد و منجر به افزایش کارایی عملیاتی شرکت‌ها می‌شود.

رویکردهای انتخاب حسابرسان متخصص صنعت

رویکرد سهم بازار^۴: رویکرد سهم بازار، تخصص صنعت را به عنوان مؤسسه حسابرسی تعریف می‌نماید که خودش را از سایر رقبای خود از نظر سهم بازار در یک صنعت خاص متمایز کرده است. این رویکرد فرض می‌کند که با مشاهده سهم نسبی بازار مؤسسات حسابرسی که به صنعت خاص ارائه خدمت می‌کنند، می‌توان به میزان دانش تخصص صنعت مؤسسه حسابرسی پی برد. مؤسسه‌ای که سهم بزرگ‌تری از بازار را در اختیار دارد، از دانش تخصصی بالاتری در مورد آن صنعت خاص برخوردار می‌باشد. بعلاوه، سهم معنادار بازار در صنعت نشان‌دهنده سرمایه‌گذاری معناداری است که در مؤسسات حسابرسی در توسعه فناوری‌های حسابرسی خاص صنعت صورت گرفته است به طوری که انتظار می‌رود مزایای ناشی از بهبود کیفیت حسابرسی و صرفه اقتصادی (صرفه جوئی‌های ناشی از مقیاس تولید انبوه)، افزایش یابد.

سهم پرتفوی^۵: رویکرد سهم پرتفوی، توزیع نسبی خدمات حسابرسی را در صنایع مختلف برای هر مؤسسه حسابرسی مورد لحاظ قرار می‌دهد. این رویکرد بیشتر به راهبردهای مؤسسه حسابرسی مربوط است. صنایع صاحبکار مؤسسه حسابرسی با

7 substantial market share/industry dominance

8-Datar et al

9-Feltham et al

10-Okini et al

11-Perat&Stik

12-Simonik&Stin

1 Kimberly A. Brian W. Mayhew

2 Watts and Zimmerman

3 Solomon and Shields

4 Market Share Approach

5 Portfolio Share Approach

6 continuous market share

عملکرد شرکت به طور مثبت توسط رقابت بازار محصول ایجاد شد. نارایاناسوامی و راغوناندان (۲۰۱۹) به بررسی تأثیر چرخش اجباری شرکت حسابرسی بر کیفیت حسابرسی، هزینه‌های حسابرسی و تمرکز بازار حسابرسی پرداختند. شواهد مربوط به شرکت‌ها برای سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ نشان می‌دهد که چرخش اجباری حسابرسی به نظر نمی‌رسد دارای کیفیت حسابرسی، کاهش هزینه‌های حسابرسی و افزایش رقابت در بازار حسابرسی باشد. چنگ و همکاران (۲۰۱۷)، اثر حسابرسی داخلی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها را طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۳ در کشور سنگاپور مورد مطالعه قرار دادند. نتایج حاصل از آزمون فرضیات با به‌کارگیری روش داده‌های ترکیبی نشان داد که ارتباط منفی و معناداری بین حسابرسی داخلی و کارایی عملیاتی شرکت‌ها وجود دارد و اصلاح نقاط ضعف شرکت‌ها باعث بهبود کارایی عملیاتی شرکت می‌گردد. همچنین این ارتباط منفی در شرکت‌هایی با اندازه بزرگ‌تر و کیفیت اطلاعاتی بالاتر نسبت به سایر شرکت‌ها قوی‌تر می‌باشد. کانگ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان تأثیر ویژگی‌های حسابرسان داخلی بر کارایی عملیاتی آن‌ها را مورد آزمون قرار دادند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که بین حق‌الزحمه حسابرسان داخلی با کارایی عملیاتی رابطه معناداری وجود ندارد. درحالی‌که رابطه مثبت و معناداری بین وضعیت تمام‌وقت حسابرسان داخلی و عملکرد عملیاتی وجود دارد و همچنین ارتباط مثبتی بین حضور حسابرسان داخلی قانونی در جلسات هیئت‌مدیره و کارایی عملیاتی وجود دارد. درنهایت تخصص حسابرسان داخلی در امور مالی و حقوقی از لحاظ کارایی عملیاتی مزیتی ندارد. چمبرز^۷ و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی تأثیر حسابرسی داخلی بر کارایی عملیاتی شرکت‌های بورسی در کشورهای اروپایی پرداخته‌اند. در این تحقیق با در نظر گرفتن ۴ شرکت بزرگ حسابرسی به‌عنوان حسابرسان باکیفیت و بررسی تأثیر حسابرسی داخلی بر کارایی عملیاتی شرکت‌های بورسی در شرکت‌های حسابرسی شده توسط این ۴ شرکت و مقایسه با سایر شرکت‌های حسابرسی شده توسط غیر ۴ شرکت بزرگ حسابرسی، نتیجه پژوهش حاکی از آن است که بین تأثیر حسابرسی داخلی و کارایی عملیاتی شرکت‌های بورسی ارتباط وجود داشته و همچنین عملکرد بالای حسابرسی در کشورهایی

۱۹۹۶؛ جوهانسون و بدارد، ۲۰۰۳). ارباب رجوعان دارای ریسک بالاتر بیشتر احتمال دارد که مدیریت سود بالاتری داشته باشد (اقدام تعهدی سرمایه درگردش غیرعادی). تحقیقات بالا از مشمولیت متغیر حق‌الزحمه ی حسابرسی در مدل سازی مدیریت سود حمایت کردند. هم شرکت حسابرسی و هم شرکت، زمان و تلاش معنادار و قابل توجهی را (هزینه) بعد از تغییر شرکت حسابرسی سرمایه گذاری می‌کنند. این اثر حتی برای واحدهای تجاری تلفیقی که نیازمند حسابرسان قانونی در کشورهای متعدد هستند، دوچندان می‌باشد. در محیط چرخش اجباری شرکت حسابرسی، این هزینه‌های اولیه، در طی چندسال بیشتر می‌گردد و از این رو هزینه‌های کل عملکرد حسابرسی برای شرکت حسابرسی و ارباب رجوع حسابرسی افزایش می‌یابد. تحقیقات دیگر رابطه ای میان تغییر شرکت حسابرسی و حق‌الزحمه ی حسابرسی یافتند (اتردگ و گرین برگ^۱، ۱۹۹۰؛ پیرسون و ترومپتر^۲، ۱۹۹۴؛ دیز و گیروکس^۳، ۱۹۹۶؛ سیمون و فرانسیس^۴، ۱۹۸۸؛ کائو و همکاران، ۲۰۲۱؛ زاین^۵، ۲۰۱۳). به دلیل رابطه میان حق‌الزحمه ی حسابرسی و تغییر شرکت حسابرسی، مطالعات ذکر شده از مشمولیت حق‌الزحمه ی حسابرسی به عنوان متغیر کنترل در مدل سازی تغییر حسابرسی و کیفیت گزارش‌دهی با هدف عدم بروز مشکل متغیر همبسته حذف شده حمایت کردند. تحقیقات پیشین بیان می‌دارند که چرخش اجباری می‌تواند حق‌الزحمه ی حسابرسی را افزایش دهد، چون میزان زمانی که شرکت حسابرسی جدید باید برای شرکت حسابرسی جدید صرف کند، نیز بالا می‌رود (سیلوانو و همکاران^۶، ۲۰۱۵).

پیشینه مطالعات:

احمد جاوید و لطیف^۸ (۲۰۲۰) در تحقیقی به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر عملکرد شرکت با نقش تعدیل‌کننده رقابت بازار محصول پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که عملکرد مالی شرکت‌ها با کیفیت حسابرسی افزایش یافته است. شرکت‌های بسیار رقابتی شانس بیشتری برای به دست آوردن حداکثر سود و رابطه مثبت با عملکرد شرکت نشان دادند، در حالی که شرکت‌های کم رقابت با عملکرد شرکت ارتباط منفی داشتند. علاوه بر این، رقابت بازار محصول نقشی حیاتی در افزایش سود شرکت‌ها داشت. از یک طرف، ارتباط بین کیفیت حسابرسی و

⁷-Silvano et al

⁸ Ahmad Javeed and Latief

⁹ Narayanaswamy & Raghunandan

¹⁰ Cheng

¹¹ Kang

¹² Chambers

¹-Etrdeg&Grinberg

²-Pirson&Terompter

³-Diz&Girox

⁴-Simon&Feransis

⁵ . Kao

⁶-Zayn

زمینه کیفیت حسابرسی، کیفیت سود، حق الزحمه حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت مدل تحلیلی تحقیق به صورت رابطه (۱) بیان می‌گردد:

مدل اول:

$$Ability_{i,t} = \alpha + \beta_1 AUDIS_{i,t} + \beta_2 AGE_{i,t} + \beta_3 LEV_{i,t} + \beta_4 ROA_{i,t} + \beta_5 MB_{i,t} + \beta_6 SIZE_{i,t} + \beta_7 E_{i,t} + \beta_8 BS_{i,t} + \beta_9 BC_{i,t} + \beta_{10} IOB_{i,t} + \beta_{11} NOBM_{i,t} + \beta_{12} FKB_{i,t} + \beta_{13} SOBH_{i,t} + \beta_{14} IO_{i,t} + \beta_{15} COO_{i,t} + \beta_{16} AC_{i,t} + \beta_{17} ACS_{i,t} + \beta_{18} IOAC_{i,t} + \beta_{19} FKOAC_{i,t} + \beta_{20} NOACM_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل دوم:

$$Ability_{i,t} = \alpha + \beta_1 AUDFEE_{i,t} + \beta_2 AGE_{i,t} + \beta_3 LEV_{i,t} + \beta_4 ROA_{i,t} + \beta_5 MB_{i,t} + \beta_6 SIZE_{i,t} + \beta_7 E_{i,t} + \beta_8 BS_{i,t} + \beta_9 BC_{i,t} + \beta_{10} IOB_{i,t} + \beta_{11} NOBM_{i,t} + \beta_{12} FKB_{i,t} + \beta_{13} SOBH_{i,t} + \beta_{14} IO_{i,t} + \beta_{15} COO_{i,t} + \beta_{16} AC_{i,t} + \beta_{17} ACS_{i,t} + \beta_{18} IOAC_{i,t} + \beta_{19} FKOAC_{i,t} + \beta_{20} NOACM_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در معادلات بالا:

کارایی شرکت (Ability)

در این پژوهش کارایی شرکت‌ها به کمک روش تحلیل پوشش داده‌ها محاسبه می‌شود. تحلیل پوششی داده‌ها، کارایی نسبی واحدهایی که ورودی‌ها و خروجی‌های مشابهی دارند را اندازه‌گیری می‌کند. کارایی یا ناکارایی هر واحد تصمیم‌گیرنده به عملکرد آن واحد در انتقال ورودی‌ها به خروجی‌هایش در مقایسه با سایر واحدها در حوزه‌ای خاص، بستگی دارد. پژوهش حاضر، مشابه روش یادشده برای بیان خروجی شرکت از متغیر فروش شرکت استفاده می‌کند و برای ورودی از دارایی ثابت، دارایی‌های نامشهود، بهای تمام‌شده کالای فروش رفته، هزینه‌های اداری، عمومی و فروش بهره می‌برد (دمرجیان^۴ و همکاران، ۲۰۱۲) و در مدل دمرجیان و همکاران (۲۰۱۲) برای ورودی از مخارج تحقیق و توسعه، خالص اجاره عملیاتی و سرقفلی هم استفاده شده است که به دلیل دسترسی نداشتن به داده‌های آن در ایران، این متغیر در مدل لحاظ نشده است. رابطه زیر و مدل ذکر شده برای سنجش کارایی استفاده می‌شود.

$$max_{\theta} = \frac{sales_{i,t}}{v_1 COG_{i,t} + v_2 SG\&A_{i,t} + v_3 PPE_{i,t} + v_4 OtherIntan_{i,t}}$$

که دارای سهامداران و سرمایه‌گذاران زیادی هستند باعث افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌شود.

قنبرزاده و محمدزاده سالطه (۱۴۰۰) به بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر احتمال ورشکستگی شرکت‌ها پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از آن است که اندازه موسسه حسابرسی بر احتمال ورشکستگی تاثیر معکوسی دارد. همچنین تاثیر سایر شاخصه‌های کیفیت حسابرسی بر احتمال ورشکستگی به لحاظ آماری تایید نگردید. فرهادی و همکاران (۱۳۹۹) طی پژوهش با عنوان ارزیابی تاثیر کیفیت حسابرسی بر تأخیر در گزارشگری مالی دریافتند که میان اندازه موسسه حسابرسی، تعدیلات سنواتی، نوع اظهارنظر، دوره تصدی حسابرس و اهرم مالی با تأخیر در گزارشگری مالی رابطه مثبتی وجود دارد و بین سودآوری شرکت با تأخیر در گزارشگری رابطه منفی مشاهده شده است. همچنین بین سایر متغیرها (تغییر شریک یا مدیر امضاکننده گزارش، رتبه کیفی مؤسسات حسابرسی، رتبه نقد شوندگی و اندازه شرکت حسابرسی شونده) با تأخیر در گزارشگری مالی رابطه معناداری مشاهده نگردید. مرادیان (۱۳۹۹) در تحقیقی ارتباط تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با ویژگیهای پیشبینی سود هر سهم مدیریت را بررسی کردند. شواهد نشان داد که تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با صحت پیشبینی سود رابطه مثبت دارد. همچنین نتایج نشان داد که تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با پراکندگی پیشبینی های سود ارتباطی منفی دارد. بهارمقدم و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی اثر تعدیل‌کنندگی کیفیت حسابرسی بر رابطه بین کیفیت اطلاعات حسابداری و کارایی سرمایه‌گذاری پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد حسابرسی مستقل و باکیفیت مکانیزمی است که از طریق بهبود کیفیت اطلاعات حسابداری می‌تواند مشکلات ناشی از انتخاب نامطلوب و هزینه‌های نمایندگی را کاهش دهد و بدین ترتیب منجر به افزایش کارایی سرمایه‌گذاری شود. همچنین نتایج پژوهش حاکی از آن است که تأثیر کاهش سرمایه‌گذاری بیش‌ازحد و کمتر از حد از طریق بهبود کیفیت اطلاعات حسابداری در شرکت‌هایی که از کیفیت حسابرسی بالاتری برخوردار هستند به مراتب بیشتر است.

تصریح الگو و معرفی متغیرها

با الگوپذیری از مقالات کائو^۱ و همکاران (۲۰۲۱)، احمد جاوید و لطیف^۲ (۲۰۲۰) و نارایاناسوامی و راغوناندان^۳ (۲۰۱۹) در

³ Narayanaswamy & Raghunandan

⁴ Demerjian

¹ . Kao

² Ahmad Javeed and Latief

ارزش صفر اختیار می‌کند (دارایی و پیری، ۱۳۹۳). استقلال هیئت مدیره^۸ (IoB_{it}): واژه استقلال در ادبیات حاکمیت شرکتی اغلب به - عنوان جایگزینی برای شفافیت و افشای اطلاعات به کار گرفته شده است (فخاری و فقیه، ۱۳۹۶). در این پژوهش، در صورت موظف بودن رئیس هیئت مدیره، متغیر استقلال هیئت مدیره عدد صفر و در غیر این صورت عدد یک اخذ می‌نماید (تقی‌نناج و همکاران، ۱۳۹۷). تعداد جلسات هیئت مدیره^۹ (NoB_{it}): طبق پیش‌نویس آیین‌نامه حاکمیت شرکتی هیئت مدیره باید حداقل یک بار در ماه برگزار شود. این متغیر در این پژوهش، تعداد جلسات برگزار شده از سوی هیئت مدیره در هر سال می‌باشد (نیک بخت و همکاران، ۱۳۸۹). دانش مالی هیئت مدیره^{۱۰} (FKB_{it}): این متغیر، از طریق شمارش تعداد اعضای دارای دانش مالی در ترکیب هیئت مدیره در هر سال اندازه‌گیری می‌شود (نیک بخت و همکاران، ۱۳۸۹). جدایی نقش رئیس هیئت مدیره از مدیر عامل^{۱۱} (SoBH_{it}): جدایی نقش رئیس هیئت مدیره از مدیر عامل از جمله سازوکارهای حاکمیت شرکتی می‌باشد. در این پژوهش، اگر مدیر عامل، رئیس هیئت مدیره نباشد، این متغیر ارزش یک و در غیر این صورت ارزش صفر اختیار می‌کند (دارایی و پیری، ۱۳۹۳). مالکیت نهادی^{۱۲} (IO_{it}): مالکیت نهادی عبارت است از مجموع درصد سهام نگهداری شده توسط سهامداران نهادی، نظیر بانک‌ها، بیمه‌ها، شرکت‌های هلدینگ، نهادهای مالی، سازمان‌ها و نهادها و شرکت‌های دولتی (سبزی‌علی‌پور و همکاران، ۱۳۹۱). در این پژوهش، به شرکت دارای سه سهامدار نهادی که مجموع درصد سهام آن‌ها بالای ۵۰٪ باشد، ارزش یک و برای بقیه، ارزش صفر لحاظ می‌شود (دارایی و پیری، ۱۳۹۳). تمرکز مالکیت^{۱۳} (CoO_{it}): تمرکز مالکیت از طریق محاسبه مجموع سهام عادی نگهداری شده به وسیله سهامداران عمده (بیش از ۵ درصد) به دست می‌آید (مهدوی و حسینی‌نیا، ۱۳۹۳). کمیته حسابرسی^{۱۴} (AC_{it}): یک متغیر ساختگی است، در صورتی که شرکت‌ها دارای کمیته حسابرسی باشند، این متغیر عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر به خود می‌گیرند (قدردان و همکاران، ۱۳۹۶). اندازه کمیته حسابرسی^{۱۵} (ACS_{it}): اندازه کمیته حسابرسی از طریق اعضای تشکیل‌دهنده کمیته حسابرسی اندازه‌گیری می‌شود (قدردان و همکاران، ۱۳۹۶). این کمیته در ایران، متشکل از ۳ الی ۵ نفر می‌باشد (نصیرزاده و همکاران، ۱۳۹۶). استقلال کمیته حسابرسی^{۱۶} (IoAC_{it}): اگر شرکت کمیته حسابرسی مستقل داشته باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر خواهد

در این رابطه Sales درآمد حاصل از فروش برای شرکت در سال t، COGS، بهای کالای فروش رفته در سال t، SG&A، هزینه‌های عمومی، اداری و فروش در سال t، PPE، مانده خالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات در ابتدای سال t و Intan Other، مانده خالص دارایی نامشهود در سال t و max_{t} کارایی شرکت است. برای کیفیت حسابرسی از دو معیار تخصص حسابرسی در صنعت (AUDIS): تخصص در صنعت حسابرسی بر مبنای سهم بازار، از تقسیم مجموع دارایی‌های تمام کارفرمایان یک موسسه حسابرسی خاص در یک صنعت خاص، تقسیم بر مجموع دارایی‌های کارفرمایان آن صنعت به دست می‌آید (سان و لیو^۱، ۲۰۱۳). حق الزحمه حسابرسی (AUDFEE): برابر است با لگاریتم حق - الزحمه حسابرسی.

متغیرهای کنترلی نیز شامل؛ سن شرکت (AGE): سن شرکت از طریق، لگاریتم طبیعی تعداد سال‌هایی که این شرکت در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده است، محاسبه می‌گردد (اعتمادی و عبدلی، ۱۳۹۶). اهرم مالی شرکت (LEV): اهرم مالی از نسبت مجموع بدهی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت بر کل دارایی‌ها محاسبه می‌گردد (داداشی و همکاران، ۱۳۹۷). سودآوری شرکت (ROA): در این پژوهش از نرخ بازده دارایی‌ها، به‌عنوان شاخص سودآوری استفاده می‌شود. بازده دارایی، از نسبت سود خالص پس از کسر مالیات بر کل دارایی‌ها محاسبه می‌گردد (تهرانی، ۱۳۹۱). رشد شرکت (MB): در این پژوهش، از نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام به عنوان شاخص رشد شرکت استفاده می‌شود. اندازه شرکت (SIZE): در این پژوهش، از لگاریتم طبیعی ارزش بازار شرکت به‌عنوان معیاری برای اندازه‌گیری شرکت استفاده شده است. کارایی^{۱۷} (E_{it}): در این پژوهش، از نسبت فروش به دارایی‌های ثابت به‌عنوان معیار کارایی استفاده شده است. اندازه هیئت مدیره^{۱۸} (BS_{it}): اندازه هیئت مدیره، تعداد اعضای هیئت مدیره را گزارش می‌نماید (ستایش و کریمی، ۱۳۹۰). در این پژوهش، در صورتی که تعداد اعضای هیئت مدیره بیش از پنج نفر باشد، این متغیر ارزش یک و در غیر این صورت ارزش صفر اختیار می‌کند (دارایی و پیری، ۱۳۹۳). ترکیب هیئت مدیره^{۱۹} (BC_{it}): ترکیب هیئت مدیره، از نسبت اعضای غیر موظف هیئت مدیره به کل اعضای هیئت مدیره به دست می‌آید (سبزی‌علی‌پور و همکاران، ۱۳۹۱). در این پژوهش، برای شرکت‌هایی که درصد اعضای غیرموظف بالاتری نسبت به ۵۰٪ دارند، این متغیر ارزش یک و در غیر این صورت

⁸ Separation of Board Head From Managing Director

⁹ Institutional Ownership

¹⁰ Concentration of Ownership

¹¹ Audit Committee

¹² Audit Committee Size

¹³ Independence of Audit Committee

¹ Sun & Liu

² Efficiency

³ Board Size

⁴ Board Constraction

⁵ Independence of Board

⁶ Number of Board Meetings

⁷ Financial Knowledge Board

بعد از مدنظر قرار دادن کلیه معیارهای بالا، تعداد ۱۰۸ شرکت بورسی به عنوان جامعه غربالگری شده باقیمانده است که تمامی آن‌ها به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شده‌اند بنابراین مشاهدات ما طی بازه زمانی ۱۳۹۰ لغایت ۱۳۹۹ به ۱۰۸۰ داده (۱۰ سال × ۱۰۸ شرکت) می‌رسد. در این مطالعه به منظور تخمین مدل از برآورد اقتصاد سنجی پانل ایستا (مدل اثرات ثابت و تصادفی) استفاده می‌شود.

یافته های پژوهش

آمار توصیفی

اطلاعات مربوط به آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در نگاره شماره (۱) ارائه شده است.

تحلیل توصیفی متغیرهای پژوهش با توجه به جدول (۱) بیان می‌کند که شاخص‌های توصیفی متغیر کارایی شرکت با ۱۰۸۰ مشاهده، کمینه آن صفر و بیشینه آن یک بوده است. براساس نتایج مدل تحلیل پوششی داده‌ها از بین ۱۰۸ شرکت مورد بررسی؛ ۶۹ شرکت دارای کارایی قوی و ۳۹ شرکت دارای کارایی ضعیف و ناکارا می‌باشند. میانگین متغیر تخصص در صنعت حسابرس و حق الزحمه حسابرسی به ترتیب برابر با؛ ۰/۳۹۲ و ۴/۷۶۵ و بیشینه آن به ترتیب برابر با؛ ۰/۹۰۷ برای شرکت سیمان صوفیان و ۷/۴۹۵ برای شرکت پتروشیمی شیراز و کمینه آن به ترتیب برابر با؛ ۰/۰۳۶ و ۱/۷۳۲ برای شرکت لعابیران و سخت آژند می‌باشد. آماره‌های توصیفی مربوط به سایر متغیرها در جدول ۱ قابل ارائه می‌باشد.

گرفت. یک کمیته حسابرسی زمانی مستقل است که منحصرًا توسط اعضای مستقل و بیرون از شرکت شکل گیرد (قدردان و همکاران، ۱۳۹۶). دانش مالی کمیته حسابرسی^۱ (FKoAC_{it}): اگر کمیته حسابرسی شرکت‌ها، دارای حداقل یک عضو با تخصص مالی و حسابداری در هر سال باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر می‌گیرد (قدردان و همکاران، ۱۳۹۶). تعداد جلسات کمیته حسابرسی^۲ (NoACM_{it}): بیانگر تعداد جلسات کمیته‌ی حسابرسی در طول سال مورد بررسی می‌باشد. در این پژوهش، تعداد گزارش‌های کمیته حسابرسی که در طول سال منتشر شده است، به عنوان معیار تعداد جلسات رسمی کمیته در نظر گرفته می‌شود (روپایی و ابراهیمی، ۱۳۹۴).

جامعه آماری تحقیق:

شرایط انتخابی حجم نمونه آماری تحقیق عبارت‌اند از:

- شرکت‌های بورسی قبل از سال ۱۳۹۰ در بورس پذیرفته شده و تا پایان سال ۱۳۹۹ در بورس فعال باشد.
- به دلیل ماهیت خاص فعالیت شرکت‌های هلدینگ، بیمه و لیزینگ و تفاوت قابل ملاحظه آن‌ها با بانکها و موسسات انتخابی جز موارد یادشده نباشد.
- سال مالی شرکتها منتهی به ۲۹ اسفند باشد و طی بازه زمانی تحقیق تغییر سال مالی نداشته باشد.
- سهام شرکتها در طول هر یک از سال‌های دوره تحقیق در بورس معامله شده باشد و قیمت پایان دوره در دسترس باشد.
- اطلاعات مالی شرکتها در دسترس باشد.

نگاره شماره (۱) - شاخص های توصیفی متغیرهای پژوهش

مخفف	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار
Ability	۰.۶۴۴۷۱	۰.۵۷۷۱۱	۱	۰.۰۵۱۸۳	۰.۲۵۸۸۳
AUDIS	۰.۳۹۲۰۲۵	۰.۳۶۲۵۸۷	۰.۹۰۷۷۱۱	۰.۰۳۶۹۰۵	۰.۲۰۶۶۴۶
AUDFEE	۴.۷۶۵۴۹۰	۴.۶۲۹۳۷۹	۷.۴۹۵۶۹۶	۱.۷۳۲۳۹۴	۰.۸۲۹۷۳۰
COO	۵.۰۹۷۳۴۳	۴.۹۹۳۴۳۶	۷.۶۶۱۵۶۳	۲	۰.۷۱۰۴۵۶
FKB	۲.۴۲۶۲۰۵	۲	۴	۱	۰.۶۸۶۴۱۶
NOBM	۱۵.۹۲۹۶۳	۱۵	۳۲	۸	۴.۹۶۱۸۲۴
E	۲.۰۶۷۳۲۵	۱.۹۵۱۷۳۵	۴.۶۵۳۳۵۲	۰.۲۱۳۶۵۲	۱.۳۲۶۵۳۲
BS	۰.۱۱۱۱۱۱	۰	۱	۰	۰.۳۱۴۴۱۵
BC	۰.۶۶۲۹۶۳	۱	۱	۰	۰.۴۷۲۹۱۷
IOB	۰.۴۹۰۷۴۱	۰	۱	۰	۰.۵۰۰۱۴۶
SOBH	۰.۵۵۵۵۵۶	۱	۱	۰	۰.۴۹۷۱۳۴

² Number of Audit Committee Meetings

¹ Financial Knowledge of Audit Committee

مخفف	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار
مالکیت نهادی	IO	۰.۳۱۲۰۳۷	۰	۱	۰.۴۶۳۵۴۰
کمیته حسابرسی	AC	۰.۶۶۶۶۶۷	۱	۱	۰.۴۷۱۶۲۳
اندازه کمیته حسابرسی	ACS	۴.۳۵۰۰۰۰	۵	۷	۰.۹۳۷۱۸۴
استقلال کمیته حسابرسی	IOAC	۰.۶۴۳۵۱۹	۱	۱	۰.۴۷۹۱۸۲
دانش مالی کمیته حسابرسی	FKOAC	۰.۶۸۷۹۶۳	۱	۱	۰.۴۶۳۵۴۰
تعداد جلسات کمیته حسابرسی	NOACM	۶.۳۸۰۵۵۶	۷	۱۰	۱.۸۱۸۰۹۲
سودآوری شرکت	ROA	۰.۱۰۰۲۳۲	۰.۰۷۵۲۸۵	۳.۱۵۴۱۵۷	۰.۲۱۰۸۲۵
اهرم مالی	LEV	۰.۶۴۵۵۲۵	۰.۵۸۱۸۲۱	۰.۹۹۸۵۴۱	۰.۳۹۶۶۴۰
رشد شرکت	MB	۱.۴۰۰۳۵۷	۱.۴۰۱۰۸۵	۴.۰۰۸۵۷۲	۰.۵۶۱۶۲۹
لگاریتم سن شرکت	AGE	۱.۵۶۲۹۲۷	۱.۶۰۲۰۶۰	۳.۱۴۴۲۶۳	۰.۳۰۲۷۱۷
اندازه شرکت	SIZE	۷.۰۴۲۳۰۷	۶.۹۰۳۸۶۶	۱۰.۴۱۴۱۵۶	۰.۷۱۱۷۲۵

منبع: یافته های پژوهشگر

آزمون های پایایی (ریشه واحد):

قبل از انجام آزمون هم انباشتگی پانلی جهت تعیین رابطه بلند مدت بین شاخص های اصلی مطالعه، باید آزمون ریشه واحد برای جلوگیری از بروز مشکل رگرسیون کاذب برای متغیرها انجام پذیرد. نوشتارهای اقتصادسنجی و ریشه واحد بیانگر آن است که آزمون ریشه واحد مبتنی بر داده های پانل نسبت به آزمون ریشه واحد سری زمانی دارای قدرت و صحت بیشتری است. در این

مقاله، از آزمون ریشه واحد LLC برای بررسی پایایی متغیرها مورد استفاده قرار گرفته است، آزمون ریشه واحد LLC این امکان را فراهم می سازد که ناهمگونی در بین اثرات فردی وجود داشته باشد. نتایج جدول ۲ و بررسی مقادیر آماره های محاسبه شده و احتمال پذیرش آنها نشان می دهد که همه متغیرهای تحقیق در سطح پایا می باشند^۲.

نگاره شماره (۲): آزمون ریشه واحد برای متغیرها

متغیر	علامت اختصاری	شرکت های بورسی		سطح پایایی
		LLC W-stat		
		سطح احتمال	آماره محاسبه شده	
کارایی شرکت	Ability	۰.۰۰۰۰	-۲۲۲.۸۹۴	I(0)
تخصص در صنعت حسابرسی	AUDIS	۰.۰۰۰۰	-۱۳.۱۵۶۳	I(0)
حق الزحمه حسابرسی	AUDFEE	۰.۰۰۰۰	-۱۶.۳۶۳۳	I(0)
تمرکز مالکیت	COO	۰.۰۰۰۰	-۲۳۶.۳۶۳	I(0)
کارایی	E	۰.۰۰۰۰	-۳۲۶.۲۸۷	I(0)
سودآوری شرکت	ROA	۰.۰۰۰۰	-۳۶۲.۴۶۹	I(0)
اهرم مالی	LEV	۰.۰۰۰۰	-۹.۳۲۸۷۰	I(0)
رشد شرکت	MB	۰.۰۰۰۰	-۱۳.۶۹۸۴	I(0)
لگاریتم سن شرکت	AGE	۰.۰۰۰۰	-۳۶.۱۹۳۹	I(0)
اندازه شرکت	SIZE	۰.۰۰۰۰	-۸.۶۶۳۷۸	I(0)

منبع: یافته های محقق

آزمونهای هم انباشتگی پانل^۲

در صورت کشف رابطه هم انباشتگی بین دو متغیر، می توان به تخمین های کارایی از عوامل الگو دست یافت که در این حالت به

رغم وجود سری های زمانی ناپایا، مشکل رگرسیون جعلی را نخواهیم داشت و معادله تخمین زده شده، معادله تعادلی بلند مدت خواهد بود. در این تحقیق از آزمون کائو برای بررسی وجود

^۳. Cointegration Test

^۱. Unit root Test

^۲. همچنین پایایی متغیرهای دامی و رتبه ای قابل بررسی نمی باشد

یا عدم وجود رابطه هم انباشتگی میان متغیرها استفاده می کنیم. نتایج در جدول ۳ ارائه گردیده است.

فرض صفر مبنی بر نبودن رابطه هم انباشتگی میان متغیرها قابل رد است و آزمون بر وجود همگرایی متغیرها گواهی می دهند و متغیرها در بلندمدت هم انباشته بوده و رابطه بلند مدت بین آنها وجود دارد.

نگاره شماره (۳): نتایج آزمون هم انباشتگی پانلی کائو

آماره آزمون	شرکت های بورسی	
	Kao	
	سطح احتمال	آماره محاسبه شده
مدل اول	۰.۰۰۰۰	-۶.۳۶۳۷۴۹
مدل دوم	۰.۰۰۰۰	-۴.۰۵۰۸۴۵

منبع: یافته های محقق

آزمون فرضیه

درنگاره شماره (۴) نتایج آزمون های صورت پذیرفته در پژوهش برای دو مدل به صورت یکجا آورده شده است. این آزمونها شامل آزمون F لیمر، آزمون معناداری مدل رگرسیونی پژوهش، آزمون بررسی عدم خودهمبستگی مدل رگرسیونی پژوهش و آزمون فرضیه پژوهش واثره ریک از متغیرهای کنترلی بر متغیر وابسته پژوهش می باشد.

ملاحظه می شود که طبق نتایج جدول ۳ برای شرکت های بورسی و با توجه به پایین بودن سطح معنی داری از ۰.۰۵،

نگاره شماره (۴): نتایج آزمون های انجام شده

نتیجه برازش مدل						
مدل دوم (حق الزحمه حسابرسی)		مدل اول (تخصص در صنعت حسابرس)			نماد متغیر	
احتمال آماره (Prob)	ضریب تاثیر	احتمال آماره (Prob)	ضریب تاثیر			
۰.۰۰۰۱	۰.۳۸۶۰۰۶	۰.۰۰۰۰	۰.۷۲۸۹۲۳	C	ضریب ثابت	
-	-	۰.۰۰۰۰	۰.۳۵۰۶۴۰	AUDIS	تخصص در صنعت حسابرس	
۰.۰۰۲۶	۰.۰۲۷۰۴۳	-	-	AUDFEE	حق الزحمه حسابرسی	
۰.۰۳۰۸	۰.۰۲۷۹۹۴	۰.۰۳۵۳	۰.۰۲۳۸۷۴	BS	اندازه هیئت مدیره	
۰.۰۰۹۲	۰.۰۷۵۵۳۴	۰.۶۸۶۱	۰.۰۰۲۳۹۱	BC	ترکیب هیئت مدیره	
۰.۰۱۸۳	۰.۰۳۱۵۹۸	۰.۷۶۸۱	۰.۰۰۲۲۶۳	IOB	استقلال هیئت مدیره	
۰.۰۲۵۹	۰.۲۷۲۱۸۶	۰.۰۱۶۵	۰.۰۵۳۷۵۲	NOBM	تعداد جلسات هیئت مدیره در سال	
۰.۰۰۹۸	۰.۰۱۳۸۵۳	۰.۰۰۷۷	۰.۰۱۲۹۰۱	FKB	دانش مالی هیئت مدیره	
۰.۰۰۰۹	۰.۱۸۶۵۶۰	۰.۰۲۰۱	۰.۱۹۷۸۸۵	SOBH	استقلال رئیس هیئت مدیره	
۰.۰۰۰۰	۰.۴۲۲۲۷۹	۰.۰۲۷۴	۰.۰۲۲۷۱۷	IO	مالکیت نهادی	
۰.۰۱۱۸	۰.۰۲۷۴۱۹	۰.۰۰۳۹	۰.۰۲۷۹۷۳	COO	تمرکز مالکیت	
۰.۱۷۶۱	۰.۰۰۸۵۲۰	۰.۰۰۰۲	۰.۰۰۱۱۶۱	AC	کمیته حسابرسی	
۰.۰۰۰۰	۰.۹۵۹۷۳۲	۰.۰۰۰۰	۰.۰۲۷۲۳۵	ACS	اندازه کمیته حسابرسی	
۰.۰۰۰۰	۰.۷۵۸۲۵۱	۰.۰۷۶۹	۰.۰۱۰۱۰۱	IOAC	استقلال کمیته حسابرسی	
۰.۵۶۷۰	۰.۰۰۳۴۲۴	۰.۰۰۰۰	۰.۱۴۴۸۸۶	FKOAC	دانش مالی کمیته حسابرسی	
۰.۴۱۷۴	۰.۰۰۱۵۴۲	۰.۰۰۹۳	۰.۰۰۶۷۳۳	NOACM	تعداد جلسات کمیته حسابرسی	
۰.۰۳۱۸	۰.۰۹۲۷۵۶	۰.۱۰۷۴	۰.۰۱۵۹۴۳	AGE	سن شرکت	
۰.۰۰۰۰	-۰.۰۷۷۳۸۴	۰.۱۰۷۱	-۰.۰۵۸۲۰۶	LEV	اهرم مالی	
۰.۰۰۴۰	۰.۰۸۹۵۶۲	۰.۰۰۱۵	۰.۰۸۹۲۷۸	ROA	سودآوری شرکت	
۰.۵۷۱۴	۰.۰۰۳۷۴۹	۰.۹۵۳۸	۰.۰۰۰۳۵۰	MB	رشد شرکت	
۰.۰۵۸۹	۰.۰۳۳۵۴۵	۰.۰۰۰۰	۰.۰۵۹۴۵۸	SIZE	اندازه شرکت	
۰.۰۰۰۰	۰.۰۰۵۶۴۶	۰.۰۰۰۲	۰.۰۰۳۶۸۹	E	کلزایی	
۰.۸۲۵۲۲۰	ضریب تعیین R2	۰.۸۴۵۵۰۳			ضریب تعیین R2	
۰.۷۹۵۶۹۹	ضریب تعیین تعدیل شده R2	۰.۸۱۹۶۰۷			ضریب تعیین تعدیل شده R2	

نتیجه برازش مدل				
مدل اول (تخصص در صنعت حسابرسی)		مدل دوم (حق الزحمه حسابرسی)		
نماد متغیر	ضریب تاثیر	احتمال آماره (Prob)	ضریب تاثیر	
			آماره دوربین- واتسون	۲۰۶۱۱۷۷
			آماره F	۲۷۰۹۵۳۳۹
			احتمال آماره F (Prob)	۰۰۰۰۰۰
			آزمون F لیمر	۲۰۰۳۶۹۸۱۲ (۰۰۰۰۰۰)
			آزمون هاسمن	۴۷۰۶۳۲۵۱۵ (۰۰۰۰۰۰)
مدل اثرات ثابت		مدل اثرات ثابت		

منبع: یافته های پژوهشگر

نتایج آزمون فرضیه برای مدل اول:

با توجه به نتایج آزمون F لیمر از آنجا که سطح معناداری F لیمر ۰/۰۰ است و چون این مقدار از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین از روش داده‌های تابلویی دربرآورد مدل رگرسیونی چند متغیره استفاده می‌شود.

نتایج آزمون هاسمن نشان می‌دهد که احتمال آماره آزمون کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است بنابراین برای برآورد مدل رگرسیونی پژوهش صفر از الگوی اثرات ثابت استفاده می‌شود. باتوجه به اینکه احتمال آماره F محاسبه شده برابر است با ۰/۰۰۰ و این عدد از ۰/۰۵ کمتر است مدل رگرسیونی برازش شده معنادار است.

مقدار دوربین- واتسون محاسبه شده برای مدل مذکور ۲/۱۵ می‌باشد. از آنجایی که این مقدار بین حد بالا و تفاضل آن از چهار قرار دارد، بین باقیمانده‌ها مشکل خودهمبستگی وجود ندارد.

با توجه به نتایج آزمون در نگاره شماره (۴) برای مدل اول مشاهده می‌گردد که ضریب تخصص حسابرسی بعنوان شاخص کیفیت حسابرسی و تاثیر آن کارایی عملیاتی شرکت‌ها مثبت است و برابر است با $(\beta_1 = 0.35)$ و مقدار آماره t برابر با ۱۰/۴۸ بوده که حاکی از معناداری آن است و سطح معناداری به دست آمده برابر با ۰/۰۰۰ است و چون این مقدار از ۰/۰۵ کوچکتر است بنابراین فرضیه H_0 آزمون رد شده و فرضیه پژوهش پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر، تخصص حسابرسی بعنوان شاخص کیفیت حسابرسی منجر به افزایش کارایی عملیاتی شرکت‌ها می‌شود.

بررسی تاثیر متغیرهای کنترلی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها با توجه به نتایج مشاهده می‌شود که:

ضریب مربوط اندازه شرکت $(\beta_2 = 0.05)$ و سطح معناداری به ۰/۰۰۰ می‌باشد بنابراین اندازه شرکت بر کارایی عملیاتی

شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. اهرم مالی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم ندارد. مالکیت نهادی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. ضریب مربوط به اندازه هیئت مدیره $(\beta_5 = 0.02)$ و سطح معناداری ۰/۰۳۵۳ می‌باشد بنابراین اندازه هیئت مدیره بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. استقلال هیئت مدیره بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم ندارد. ضریب مربوط به تمرکز مالکیت $(\beta_8 = 0.02)$ و سطح معناداری ۰/۰۰۳ می‌باشد بنابراین تمرکز مالکیت بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. تعداد جلسات کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد.

نتایج آزمون فرضیه برای مدل دوم:

با توجه به نتایج آزمون F لیمر از آنجا که سطح معناداری F لیمر ۰/۰۰ است و چون این مقدار از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین از روش داده‌های تابلویی دربرآورد مدل رگرسیونی چند متغیره استفاده می‌شود. نتایج آزمون هاسمن نشان می‌دهد که احتمال آماره آزمون کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است بنابراین برای برآورد مدل رگرسیونی پژوهش صفر از الگوی اثرات ثابت استفاده می‌شود. باتوجه به اینکه احتمال آماره F محاسبه شده برابر است با ۰/۰۰۰ و این عدد از ۰/۰۵ کمتر است مدل رگرسیونی برازش شده معنادار است. مقدار دوربین- واتسون محاسبه شده برای مدل مذکور ۲/۰۶ می‌باشد. از آنجایی که این مقدار بین حد بالا و تفاضل آن از چهار قرار دارد، بین باقیمانده‌ها مشکل خودهمبستگی وجود ندارد.

با توجه به نتایج آزمون در نگاره شماره (۴) برای مدل دوم مشاهده می‌گردد که ضریب حق الزحمه حسابرسی بعنوان شاخص کیفیت حسابرسی و تاثیر آن کارایی عملیاتی شرکت‌ها مثبت است و برابر است با $(\beta_1 = 0.27)$ و مقدار آماره t برابر با

۳/۰۲۱ بوده که حاکی از معناداری آن است و سطح معناداری به دست آمده برابر با ۰/۰۰۲ است و چون این مقدار از ۰/۰۵ کوچکتر است بنابراین فرضیه H_0 آزمون رد شده و فرضیه پژوهش پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر، حق الزحمه حسابرسی بعنوان شاخص کیفیت حسابرسی منجر به افزایش کارایی عملیاتی شرکت‌ها می‌شود.

بررسی تاثیر متغیرهای کنترلی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها با توجه به نتایج مشاهده می‌شود که:

ضریب مربوط اندازه شرکت ($\beta_2 = 0/03$) و سطح معناداری به با ۰/۰۵۸ می‌باشد بنابراین اندازه شرکت بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. ضریب مربوط به اهرم مالی ($\beta_3 = -0/07$) و سطح معناداری ۰/۰۰۰ می‌باشد بنابراین اهرم مالی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر معکوس دارد. مالکیت نهادی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. ضریب مربوط به اندازه هیئت مدیره ($\beta_5 = 0/02$) و سطح معناداری ۰/۰۳ می‌باشد بنابراین اندازه هیئت مدیره بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. ضریب مربوط به استقلال هیئت مدیره ($\beta_7 = 0/03$) و سطح معناداری ۰/۰۱۸ می‌باشد بنابراین استقلال هیئت مدیره بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. ضریب مربوط به تمرکز مالکیت ($\beta_8 = 0/02$) و سطح معناداری ۰/۰۱۱ می‌باشد بنابراین تمرکز مالکیت بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد. تعداد جلسات کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تاثیر مستقیم ندارد.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش به دنبال تبیین روابط میان کیفیت حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت‌ها در نظر گرفتن معیار تخصص حسابرس در صنعت و حق الزحمه حسابرسی در میان شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود. با توجه به تحلیل رگرسیونی و نتایج بدست آمده، تخصص حسابرس بعنوان شاخص کیفیت حسابرسی منجر به افزایش کارایی عملیاتی شرکت‌ها می‌شود. باتوجه به ضریب همبستگی بین این دو متغیر در صورتی که تخصص حسابرس یک واحد افزایش یابد، کارایی عملیاتی شرکت‌ها ۳۵ واحد افزایش می‌یابد و اگر حق الزحمه حسابرسی بعنوان شاخص کیفیت حسابرسی یک واحد افزایش یابد، کارایی عملیاتی شرکت‌ها ۲ واحد افزایش می‌یابد. مبانی نظری پژوهش نیز این نتیجه گیری را تایید می‌نماید.

امروزه با توجه به فضای رقابتی و تغییر شرایط کسب و کار، مهم ترین موضوع برای شرکت‌ها، اعتبار و سطح مقبولیت آنها می‌باشد. یکی از ابزارهای مهم برای نشان دادن این موضوع، شفافیت، کیفیت حسابرسی و کارایی عملیاتی

شرکت‌هاست. در واقع کیفیت حسابرسی شرکت‌ها می‌تواند مظهر میزان اعتبار و قدرت شرکت باشد. یکی از ابزار تعامل مدیران شرکت‌ها با بازار، ارائه اطلاعات در مورد کارایی عملیاتی شرکت است که بدین وسیله شرکت‌ها می‌توانند رفتار بازار را تحت تاثیر قرار دهند. در شرایط حاضر بسیاری از سهام داران فردی حضوری فعال در بورس تهران داشته‌اند و تا حدود زیادی تصمیمات خود را بر مبنای اطلاعات منتشره اتخاذ می‌نمایند. اگر چه انتظار می‌رود مدیران شرکت‌ها پیش‌بینی‌های خود را با نهایت دقت به اطلاع بازار برسانند، اما به هر صورت عملکرد مالی واقعی شرکت‌ها در بسیاری موارد با اطلاعات مالی پیش‌بینی شده تفاوت قابل توجهی دارد که این موضوع تحت عنوان دقت عملکرد کیفیت حسابرسی شرکت توسط مدیران شرکت‌ها قابل بررسی است. بهره گیری از اطلاعات افشا شده و به عبارتی تصمیم گیری صحیح در بازار اوراق بهادار زمانی امکانپذیر است که این اطلاعات، بموقع، مربوط، با اهمیت و نیز کامل و قابل فهم باشد. چنانچه اطلاعات افشا شده، این ویژگی‌ها یا بعضی از آنها را نداشته باشد، بدون تردید ساز و کار کشف قیمت در بازار بدرستی عمل نخواهد کرد و قیمت‌گذاری اوراق به شیوه‌های مطلوب انجام نخواهد شد. در نتیجه واقعی بودن قیمت‌ها، پیش بینی منطقی روند آینده آن و به طور کلی شفافیت اطلاعات و عادلانه بودن بازار مورد سؤال خواهد بود. وجود اطلاعات کافی در بازار و انعکاس به موقع و سریع اطلاعات در قیمت اوراق بهادار با کارایی بازار ارتباط تنگاتنگی دارد. اهمیت کیفیت حسابرسی ناشی از فرایندی است که برای تعیین ارزش یک ورقه بهادار مورد استفاده قرار می‌گیرد. کیفیت حسابرسی موجب بهبود سازی و کار کشف قیمت و در نتیجه قیمت گذاری بهینه و افزایش امکان پیش بینی منطقی روند قیمت‌ها می‌شود. بویژه اطلاعات حسابرسی شده که به شکل گزارشهای عمومی و هم از طریق انعکاس در رسانه‌های گروهی و سایر روش‌ها منتشر شده باشد؛ به عبارتی کیفیت حسابرسی منعکس کننده این مطلب است که آیا سرمایه گذاران تصویری واقعی از آنچه واقعاً در داخل شرکت روی می‌دهد، آگاهی می‌یابند. شاید بتوان کیفیت حسابرسی را مهم ترین رکن بازار سهام دانست. با ارائه دقیق و به موقع اطلاعات است که اعتماد افراد به سرمایه‌گذاری در سهام جلب می‌شود. در این شرایط با تحلیل‌های منطقی و صحیح امکان ورود نقدینگی جدید به بازار و همچنین گسترش هر چه بیشتر بورس به وجود می‌آید. نقصان اطلاعات در بازار موجب افزایش هزینه مبادلات و ناتوانی بازار در تخصیص بهینه منابع می‌شود. اطلاعات که جزء جدایی‌ناپذیر فرآیند تصمیم‌گیری است، هر چه شفاف تر و قابل دسترس تر باشد، می‌تواند به اتخاذ تصمیمات صحیح تری در زمینه تخصیص

- * عباس زاده، محمدرضا؛ فکور، حسین و قناد، مصطفی. (۱۳۹۶). بررسی رابطه ویژگی‌های کمیته حسابرسی و حق‌الزحمه خدمات حسابرسی. دانش حسابداری مالی، ۴(۳)، ۶۴-۴۷.
- * علی پور، صفدر؛ امیری، اسماعیل و همتی، حسن. (۱۳۹۶). تأثیر شاخص‌های کیفیت حسابرسی بر ارتباط بین دستکاری سود و سرمایه‌گذاری بیش از حد، دانش حسابرسی، ۱۷ (۶۸)، ۱۹۱-۱۶۹.
- * علی پور، صفدر؛ امیری، اسماعیل و همتی، حسن. (۱۳۹۶). تأثیر شاخص‌های کیفیت حسابرسی بر ارتباط بین دستکاری سود و سرمایه‌گذاری بیش از حد، دانش حسابرسی، ۱۷ (۶۸)، ۱۹۱-۱۶۹.
- * علوی، سید مصطفی، معماریان، محسن. (۱۴۰۰). ویژگی‌های حسابرس و احتمال ورشکستگی. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱۱(۲)، ۱۸۲-۱۵۹.
- * کردستانی، غلامرضا؛ رضازاده، جواد؛ کاظمی علوم، مهدی و عبدی، مصطفی. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر تمرکز بازار حسابرسی بر حق‌الزحمه و کیفیت حسابرسی. پژوهش‌های حسابداری مالی، ۱۰(۲)، ۸۴-۶۵.
- * صفرزاده، محمدحسین، هوشمند کاشانی، عباس. (۱۳۹۹). ویژگی‌های حسابرس، گرایش‌های حرفه‌ای و تجاری، و تأثیر آنها بر کیفیت حسابرسی. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۷(۶۸)، ۱۶۵-۱۴۵.
- * شهرکی، مهنوش، اثنی عشری، حمیده، کارگذار، ابوالفضل. (۱۴۰۰). رابطه سبک کاری حسابرس امضاءکننده گزارش حسابرسی با مقایسه‌پذیری سود: با تأکید بر ویژگی‌های حسابرس. مجله دانش حسابداری
- * مشایخی، بیتا؛ عمرانی، حامد و آخوندی، امید. (۱۳۹۷). تخصص شریک حسابرسی در صنعت و کیفیت حسابرسی: نقش استراتژی‌های صاحبکار. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۳۰، ۱۰۵-۱۲۵.
- * مشایخی، بیتا؛ عمرانی، حامد و آخوندی، امید. (۱۳۹۷). تخصص شریک حسابرسی در صنعت و کیفیت حسابرسی: نقش استراتژی‌های صاحبکار. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۳۰، ۱۰۵-۱۲۵.
- * نون‌هال نهر، علی اکبر و اکبرپور، سعید. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر تجربه حسابرس بر حق‌الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، ۲(۶)، ۱-۱۶.
- * Abid, A., Shaique, M. and Anwar ul Haq, M. (2018). Do Big Four Auditors Always Provide Higher Audit

بهینه منابع منجر گردد و در نهایت باعث کارایی تخصیصی و شفافیت بازار شود که هدف نهایی بازار سرمایه است. همچنین با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان پیش‌بینی کرد، مؤسسات حسابرسی با اندازه بزرگ‌تر (مانند سازمان حسابرسی) نسبت به سایر مؤسسات، باعث افزایش قابلیت اتکای اقلام تعهدی واحدهای تجاری می‌شوند. بنابراین می‌توان به مجامع عمومی شرکت‌ها توصیه کرد که از مؤسسات حسابرسی بزرگ‌تر برای حسابرسی شرکت خود استفاده کرده پیشنهاد می‌شود، در انتخاب مؤسسات حسابرسی معتمد به شرکت‌هایی که از اندازه بزرگ‌تری برخوردارند، توجه بیشتری بکند. همچنین سرمایه‌گذاران باید در تصمیم‌گیری‌های خود در خرید سهام شرکت‌ها، به اندازه مؤسسات حسابرسی که شرکت را مورد حسابرسی قرار می‌دهند نیز توجه نمایند. نتایج مطالعه حاضر، با نتایج مطالعات بارون و همکاران (۲۰۲۱)، آرن و همکاران (۲۰۲۰)، سارمانا و همکاران (۲۰۱۹)، شهرکی و همکاران (۱۴۰۰)، امیری و همکاران (۱۳۹۹) و طاهرآبادی و همکاران (۱۳۹۸) همسو و با نتایج مطالعات واه لای (۲۰۱۹)، جوشوا و همکاران (۲۰۱۹) و جامعی و همکاران (۱۳۹۸) مخالف می‌باشد.

فهرست منابع

- * اورادی، جواد؛ لاری دشت بیاض، محمود و سالاری فورگ، زینب. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و عملکرد شرکت. دانش حسابداری مالی، ۳(۴)، ۱۵۲-۱۳۱.
- * بیگی، فروغ و بخشی نژاد، محمود. (۱۳۹۶). بررسی اثر جنسیت شریک موسسه حسابرسی بر کیفیت حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در مدیریت و حسابداری، صص ۱-۱۷.
- * پزشکیان، علیرضا و حسینی ازان اخاری، سید مهدی. (۱۳۹۶). بررسی رابطه مدت تصدی حسابرس با کیفیت حسابرسی. دانش حسابرسی، ۱۷(۶۷)، ۲۶۴-۲۳۵.
- * تقوی فرد، محمد تقی؛ نوروزی؛ اشرف و حسن پور، سیدمصطفی. (۱۳۹۶). سنجش کیفیت حسابرسی شرکت‌ها با استفاده از مدل درخت احتمال (مورد مطالعه: شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران). پژوهش‌های نوین در حسابداری و حسابرسی، ۱(۳)، ۷۵-۳۹.
- * دریائی، عباسعلی و عزیز، اکرم. (۱۳۹۷). رابطه اخلاق، تجربه و صلاحیت حرفه‌ای حسابرسان با کیفیت حسابرسی (با توجه به نقش تعدیل‌کننده شک و تردید حرفه‌ای). دانش حسابداری مالی، ۵(۱)، ۹۹-۷۹.

- Quality? Evidence from Pakistan, *International Journal of Financial Studies*, 6, 58
- * Alzoubi, E. (2017). Audit quality, debt financing, and earnings management: Evidence from Jordan. *Journal of International Accounting*, (17), 170-189
  - * Aroun, R. N., & Tolouie, K. (2020). Effects of the Boards Ownership and Oversight Structure and Audit Characteristics on Earning Management. *Emperical Research In Accounting*, 34 (4) ,299-325
  - * Akhalumeh, P., Agweda, F. and Ogunkuade, Z. (2017). Corporate characteristics and audit quality: evidence from quoted firms in Nigeria. *Journal of Scientific Research and Studies*, 4(3), 59-66
  - * Amer, M., Aiman A.R. and Shehata E.S.H. (2014). Audit Committee Characteristics and Firm Performance: Evidence from Egyptian Listed Companies. *Proceedings of 6th Annual American Business Research Conference*, ISBN: 978-1-922069-52-8
  - * Barun, M. , Jokar, H. , Shamsaldini, K. , & Hamze Nejad, S. (2020). Audit Quality Moderating Effects On The relation between Accounting Information Quality and Investment Efficiency. *Emperical Research In Accounting*. 34 (4) , 271-298.
  - * He, X., Pittman, J.A. Rui, O.M. and Wu, D. (2017). Do Social Ties between External Auditors and Audit Committee Members Affect Audit Quality?. Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2868205>
  - * Lee, H.S., Nagy, A.L. and Zimmerman, A.B. (2019). Audit Partner Assignments and Audit Quality in the United States. *The Accounting Review*, 94(2), 297-323
  - * Laitinen, E.K. and Laitinen, T. (2014). A probability tree model of audit quality. *European Journal of Operational Research*, 243, 665-677.
  - * Sultana, N., Singh, H. and Rahman, A. (2019). Experience of Audit Committee Members and Audit Quality. *European Accounting Review*, <https://doi.org/10.1080/09638180.2019.1569543>
  - * Suyono, E. (2012). Determinant Factors Affecting Audit Quality: An Indonesian Perspective. *Global Review of Accounting and Finance*, 3(2), 42-57
  - * Zahmatkesh, S. and Rezazadeh, J. (2017). The effect of auditor features on audit quality. *Tékhné*, 15(2), 79-87.

Accounting Knowledge & Management Auditing
Vol. 12/ No. 45/ Spring 2023

Explaining the relationship between audit quality and operational efficiency of the company by considering the criteria of the auditor's expertise in the industry and the audit fee

Farzaneh Pourtaheraghdam

Phd Student of Accounting, Department of accounting, Faculty of Economics and Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
farzaneh.pourtaher@gmail.com

Hashem Nikomaram

Full professor, Department of Accounting, Islamic Azad University, science and research branch, Tehran, Iran.
(Corresponding Author)
nikoomaram@srbiau.ac.ir

Fraydoon Rahnamay Roodposhti

Full professor Department of Accounting, Islamic Azad University, science and research branch, Tehran, Iran,
roodposhti.rahnama@gmail.com.

Abstract

The present study explains the relationship between audit quality and operational efficiency of the company by considering the criteria of auditor's expertise in the industry and audit fees for 108 companies active in the stock exchange during the period of 2011 to 2020 and using the static panel model. According to the estimation results of the model; Subsections of audit quality features include; The auditor's expertise in the industry and the audit fee are significant on the operational efficiency of listed companies, in other words, if the auditor's expertise increases by one unit, the operational efficiency of the companies increases by 35 units, and if the audit fee increases by one unit as an indicator of audit quality, the operational efficiency of companies increases by 2 units. According to the results of this research, it can be predicted that larger audit institutions (such as audit organizations) increase the reliability of accruals of commercial units compared to other institutions. Therefore, it can be recommended to the general assemblies of companies that it is recommended to use larger audit institutions for the audit of their own company, to pay more attention to companies that have a larger size in choosing trusted audit institutions. Also, investors should pay attention to the amount of audit institutions that audit the company in their decisions to buy shares of companies.

Keywords: audit quality, auditor characteristics, audit committee, operational efficiency of the company, static panel model

